

A-straat 19, korte bouwgeschiedenis

Het pand A-straat 19 is in 1883 als "heerenbehuizing met bovenwoning" gebouwd in opdracht van de heer J.B. Jager, tegelijk en in samenhang met het naastgelegen pand A-straat 21. Verbouwingen hebben plaatsgevonden in 1916 (vernieuwing van de kap) en 1926. Bij de verbouwing van 1926 werd een winkel met kantoor- en magazijnruimte ingericht. Vermoedelijk echter bevatte het pand van meet af aan een winkel op de begane grond, aangezien er in de bouwvergunning voor A-straat 21 sprake is van twee zogenaamde "winkelbehuizingen". Het bestaande pand is in 1931 gesloopt en vervangen door een nieuwbouw, naar ontwerp van T.P. Wilschut. De opdrachtgever was de firma N.V. P. de Gruyter, die omstreeks 1940 in Groningen zes vestigingen bezat: Vismarkt 33 (architect: W.G. Welsing, 1916), Nieuwe Ebbingestraat 40 (architect: T.P. Wilschut, 1919/1920), Veemarktstraat 82 (architect W.G. Welsing, 1922), Steentilstraat 2 (architect: T.P. Wilschut, 1931) en J.C. Kapteynlaan 1/ Oosterhamrikkade 12 (vestiging in bestaand gebouw, 1940). Deze panden vertoonden overeenkomsten met A-straat 19, zowel in de gevelarchitectuur als de interieur-afwerking. Zo zijn voor de puien omlijstingen van blauwgroene tegels gebruikt. In het interieur zijn in de jaren twintig en dertig tegeltableaus gebruikt, die voor het merendeel in de jaren vijftig en zestig zijn vervangen door moderne tegelwanden.

Het pand A-straat 19 is meermalen verbouwd, echter zonder dat het oorspronkelijke karakter van de gevel is veranderd. In de Tweede Wereldoorlog heeft het gebouw lichte schade opgelopen. In 1959 vond een gedeeltelijke verhoging van het achterste deel van het gebouw plaats, ten behoeve van de plaatsing van een trappenhuis. De ontsluiting van de verdiepingen van het voorhuis geschiedde sindsdien door middel van een gang over het dak van de achteraanbouw. Verder werd een kelder onder het gebouw aangebracht. De winkelpui is in 1959 vernieuwd, binnen de bestaande omkadering van tegels. In de jaren zeventig is de pui nogmaals vernieuwd, mogelijk gelijktijdig met het aanbrengen van een nieuwe lichtreclame voor de SPAR in 1979.

A-straat 19, korte beschrijving

Het pand A-straat 19 bestaat uit een drielaags voorhuis met een plat dak, waarvan de voorgevel bestaat uit twee bouwlagen met een kapschild tussen twee gemetselde penanten. Tegen de achtergevel sluit een eenlaags aanbouw aan, die in 1959 bij de winkel op de begane grond is getrokken. Deze eenlaags aanbouw heeft drie opbouwen, namelijk een restant van het oorspronkelijke trappenhuis (tussen de begane grond en de eerste verdieping) tegen de achtergevel van het voorhuis, een opbouw ter plaatse van de achtergevel voor het nieuwe trappenhuis tussen de begane grond en de eerste verdieping en een verbindingsgang.

De voorgevel heeft een expressieve architectuur, die zich kenmerkt door het materiaalgebruik (paarsrode baksteen in sierverband en blauwgroene tegels rond de pui), de hoge vensters met glas-in-loodramen op de eerste verdieping, de horizontaal geschakelde vensters op de tweede verdieping en het decoratieve kapschild tussen twee opgaande gemetselde penanten.

De kelder van gewapend beton is in 1959 onder het bestaande gebouw aangebracht. Geheel achterin bevindt zich het trappenhuis.

De begane grond bevatte oorspronkelijk een ondiepe winkel, die een gelijke oppervlakte had als de eerste en tweede verdieping van het voorhuis. Achterin deze winkel bevond zich het trappenhuis. In 1959 is de winkel in de voorhuis samengegroeid met de eenlaags aanbouw op het achterterrein. Daarbij kwam de bestaande trap tussen de begane grond en eerste verdieping te vervallen. Een nieuw trappenhuis werd achter in de aanbouw geplaatst en door middel van een smalle gang (met glazen wanden) op het dak van de aanbouw verbonden met het voorhuis.

Bij deze vernieuwing zijn de waarschijnlijk de oorspronkelijke tegeltableaus vervangen door de huidige tegelwanden. De tegelwanden uit 1959 zijn nog aanwezig achter de voorzetwanden.

De eerste verdieping van het voorgebouw is vanouds in gebruik als magazijn, zodat er geen sprake is van enige interieur-afwerking. De ruimte heeft een grote hoogte, die benadrukt wordt door de drie vensters met glas-in-lood in de voorgevel. Tegen de achtergevel staat de aanbouw van het oude trappenhuis, waarvan de begane grond bij het vergroten van de winkel op de begane grond (1959) is verdwenen. De enkelvoudige balklaag van deze verdieping wordt ondersteund door stalen balken.

De tweede verdieping van het voorgebouw heeft een soortgelijke sobere afwerking als de eerste verdieping. Ook hier wordt de balklaag ondersteund door ijzeren balken.

A-straat 19 (Gemeentelijk Monument), waardestelling

De voornaamste cultuurhistorische waarden van het pand zijn gelegen in de structuur en massa van het voorhuis (waaronder de maatvoering en verdiepingshoogten) en de voorgevel uit 1931. De kelder, de winkel op de begane grond en de gang tussen de trappenhuizen hebben hun huidige vorm gekregen in 1959, waardoor de cultuurhistorische waarde relatief beperkt is. Ook het restant van het oorspronkelijke trappenhuis tussen de begane grond en de eerste verdieping heeft een beperkte waarde.

Bij het aanbrengen van doorbraken met het buurpand is het van belang om de tegeltableaus uit 1959 te documenteren. Hoewel de cultuurhistorische waarde van deze tegeltableaus beperkt is, valt behoud aan te bevelen. De verdiepingen van het voorhuis hebben een beperkte cultuurhistorische waarde, aangezien er geen interieur-afwerkingen aanwezig zijn. De achtergevel heeft eveneens een beperkte cultuurhistorische waarde vanwege de sobere en eenvoudige uitvoering.

A-straat 21, korte bouwgeschiedenis

Het pand A-straat 21 is in opdracht van J.B. Jager in 1883 gebouwd, gelijktijdig met buurpand A-straat 19. In 1898 en 1907 zijn aanbouwen tot stand gekomen, respectievelijk een werkplaats en een keuken op de binnenplaats. In 1924 werd de winkelruimte op de begane grond vergroot door de sloop van een aantal binnenwanden.

In 1934 is het winkel-woonhuis naar ontwerp van de architect Henri Rots verbouwd tot een winkel met twee afzonderlijk toegankelijke flatwoningen op de eerste en tweede verdieping. Ten behoeve van de winkel werden de begane grond van het voorhuis, de binnenplaats en de begane grond van het achterhuis samengetrokken. Verder werd de voorgevel vernieuwd. De opdrachtgever was J. Jeronimus, wiens naam nog als een aftekening van een oude reclame op de gevel zichtbaar is. In de Tweede Wereldoorlog heeft het pand enige schade opgelopen, die in 1945 werd hersteld.

In de jaren tachtig is het pand geschikt gemaakt voor kamerverhuur, waarvoor verschillende verbouwingen hebben plaatsgevonden. Onder meer is een aantal kunststof vensters in de voorgevel geplaatst. Recent is de pui in de voorgevel vernieuwd, waarbij het oorspronkelijk vrij toegankelijke portiek op provisorische wijze is verbouwd tot een inpandige opgang. De betonnen portiektrap is gedeeltelijk gesloopt en in hout vervangen.

A-straat 21, korte beschrijving

Het pand bestaat uit een voorhuis, een op het niveau van de begane grond overbouwde binnenplaats en een achterhuis. Het voorhuis bestaat sedert de verbouwing in 1934 uit drie bouwlagen en een kap met plat en een schild.

Ten behoeve van de beoordeling van het ingediende bouwplannen is alleen de begane grond bezocht. De begane grond bestaat uit een langgerekte winkelruimte, waarvan aan de voorzijde een smalle opgang is afgescheiden. Deze opgang bevat een betonnen trap, die oorspronkelijk vrij toegankelijk was via de diepe portiekpui van de winkel. Omstreeks 1990 is de huidige vlakke pui geplaatst, waartoe het onderste deel van de betonnen portiektrap is gesloopt en vervangen door een houten steektrap.

A-straat 21, waardstelling

Het pand A-straat 21 heeft geringe cultuurhistorische waarden.

A-straat 19 en 21, Conclusie

Koppeling van de beide panden is mogelijk als het individuele karakter, de structuur en de opbouw (voorhuis, binnenplaats, achterhuis) gerespecteerd worden. De beide voorgevels hebben een zelfstandig karakter, passend bij verkaveling en parcellering in de A-straat. Het is van belang om het eigen karakter ook op het niveau van de begane grond te handhaven, zodat de beide puien niet gekoppeld kunnen worden. Verder is het van belang om de woningscheidende wand tussen beide panden herkenbaar te houden, zodat de doorbraken slechts een beperkte breedte en hoogte kunnen krijgen. Hierbij moet rekening worden gehouden met de opdeling van de panden in voorhuizen, (overbouwde) binnenplaatsen en achterhuizen. Het valt dientengevolge aan te raden om de verbinding tussen de beide huizen samen te stellen uit verschillende smalle doorbraken.

De voorgevel van A-straat 19 (Gemeentelijk Monument) is van cultuurhistorische belang vanwege de expressieve architectonische vormgeving, inclusief de originele blauwgroene betegeling rondom de pui. Deze afwerking is karakteristiek is voor de winkelpanden van de firma De Gruyter. Het is goed mogelijk dat de naam van “De Gruyter” zich nog op de band aan de bovenzijde bevindt, onder de afdekplaat. Ook de glas-in-lood-panelen in de vensters op de eerste verdieping zijn van wezenlijk belang.

Bij de koppeling van de panden zal de betegeling van de wanden van de begane grond (1959) gedocumenteerd worden.

Groningen, 7 december 1998

J.A. van der Hoeve